

Istraživanje javnog mnjenja
„Građani Srbije o bezbednosti – potencijal za nasilje“

GRAĐANI SRBIJE O NASILJU

Kontakt osobe:

Katarina Đokić, istraživačica BCBP
E-mail: katarina.djokic@bezbednost.org

Kontakt za medije: Radomir Cvetković, saradnik za komunikacije u BCBP
E-mail: radomir.cvetkovic@bezbednost.org

Sadržaj

O istraživanju	2
Rezime.....	3
Nasilje u Srbiji.....	4
Oblici nasilja	6
Uzroci nasilja	8
Spremnost na nasilje.....	12
Reakcija na nasilje	18
Iz ugla navijača	21

O istraživanju

Pred Vama je treći deo nalaza istraživanja „Građani Srbije o bezbednosti – potencijal za nasilje“, koje je osmislio Beogradski centar za bezbednosnu politiku, a finansijski podržalo Ministarstvo odbrane Kraljevine Norveške. Ranije smo otkrili kakvi su stavovi građana Srbije prema EU i NATO integracijama i bezbednosnoj saradnji sa Rusijom, kako građani vide ličnu bezbednost i bezbednost Srbije, kao i kako ocenjuju rad policije i vojske.

Sada Vam predstavljamo u kojoj meri građani primećuju nasilje, gde ga primećuju i šta navode kao uzroke nasilja. Osim toga, otkrivamo kakva je spremnost na nasilje u Srbiji i kako građani reaguju na nasilje.

Sledeći nalazi dobijeni su kombinovanim istraživačkim tehnikama:

- 1) Anketiranjem građana metodom lice-u-lice, koje je širom Srbije, na reprezentativnom uzorku od 1203 punoletne osobe, sproveo CeSID u periodu između 18. i 25. Septembra 2012.
- 2) Fokusgrupnim intervjuima u šest gradova Srbije (Beograd, Novi Pazar, Sombor, Valjevo, Vranje i Zaječar) koje je sproveo CeSID u periodu od 23. oktobra do 2. novembra 2012. Ukupno je urađeno osam fokusgrupnih intervjuja, od toga četiri sa mladima (do 30 godina) i četiri sa ispitanicima starijim od 30 godina. U jednoj fokus grupi učesnici su bili bivši i sadašnji pripadnici navijačkih grupa.
- 3) Dubinskim intervjuima u šest gradova Srbije (Beograd, Novi Pazar, Sombor, Valjevo, Vranje i Zaječar) sprovedenim u periodu od 23. oktobra do 2. novembra 2012. Ispitanici su bili građani različitih starosnih dobi, pola, etničke pripadnosti, obrazovanja i zanimanja.

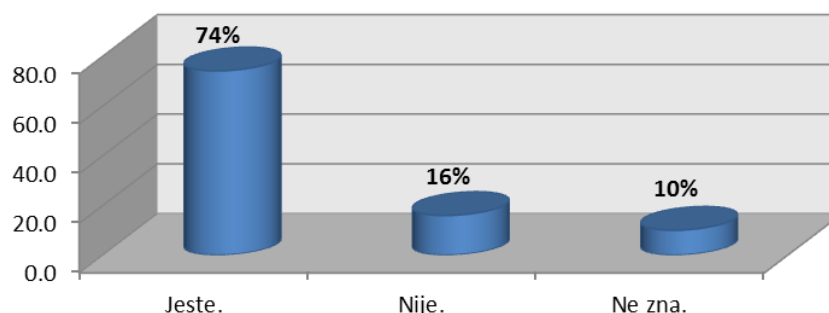
Rezime

- Ubedljiva većina građana – čak 74% - smatra da je poslednjih godina povećano nasilje u Srbiji. Ovaj procenat je naročito alarmantan u Beogradu (84%) i među mladima (82%).
- Građane najviše zabrinjava individualno nasilje: vršnjačko nasilje u školama, nasilje u porodici, kao i nasilje povezano sa narkomanijom i kriminalom.
- Više od polovine građana (53%) smatra da je glavni uzrok nasilja u društvu loša ekonomska situacija, siromaštvo i nedostatak perspektive. Skoro polovina građana smatra da je za nasilje u društvu odgovorna država, odnosno vlada. Skoro trećina građana među akterima odgovornim za nasilje navodi političke partije.
- Spremnost na nasilje i opravdanje nasilja među građanima Srbije nije na zabrinjavajućem nivou. Prema istraživanju javnog mnjenja, jedini razlog zbog koga bi više od polovine građana Srbije bili spremni da upotrebe nasilje jeste zaštita lične bezbednosti i bezbednosti njihovih porodica. Ipak, skoro četvrtina ispitanika tvrdi da ni u ovom slučaju verovatno ne bi bili spremni da pribegnu nasilju. Veći je procenat građana koji ne bi bili spremni da upotrebe nasilje „da bi zaštitili svoj narod“ (46%), nego onih koji bi to učinili (43%).
- Iako su građani izuzetno nezadovoljni svojom i ekonomskom situacijom u Srbiji, skoro dve trećine ne bi bilo spremno da nasiljem skrene pažnju političara na ekonomske probleme.
- Kad je u pitanju kolektivno izražavanje nezadovoljstva, građanima Srbije prihvatljive su samo mirne demonstracije i zauzimanje prostorija preduzeća prilikom štrajka. Ipak, građani ne očekuju da bi u Srbiji uskoro moglo da dođe do velikih štrajkova i demonstracija nalik na one u okruženju.
- Istraživanje pokazuje da većina građana nema razumevanja prema počiniocima nasilja. Kad je, međutim, reč o Paradi ponosa, među građanima Srbije je dominantno uverenje da njeni organizatori svesno provociraju nasilje.
- Građani generalno veruju da je i potrebno i moguće preduzeti nešto protiv nasilja u društvu, ali uglavnom nisu spremni da se lično uključe u to, već smatraju da je borba protiv nasilja „stvar države“. Istovremeno, fokus grupe i dubinski intervjui pokazuju da građani sumnjaju u to da su nosioci državnih funkcija zainteresovani da preduzmu odlučnije mere protiv nasilja.
- Interesantno je da je da su građani spremni da prijave nasilje policiji čak i kada nemaju poverenja u nju. Ipak, loše iskustvo sa policajcima ili uverenje da je policija korumpirana moglo bi da spreči prijavljivanje nasilja.
- Svoj ugao gledanja na nasilje su nam u toku istraživanja otkrili i pripadnici navijačkih grupa. Na kraju izveštaja slede najinteresantnija zapažanja sa fokusgrupnih i dubinskih intervjua sa navijačima.

Nasilje u Srbiji

Ubedljiva većina građana – čak 74% - smatra da je poslednjih godina povećano nasilje u Srbiji. Ovaj procenat je naročito alarmantan u Beogradu (84%), dok stanovnici Vojvodine najmanje primećuju povećanje nasilja (67%). Ako se posmatra starost ispitanika, povećanje nasilja najviše primećuju mladi (82%).

Šta mislite, da li je poslednjih godina povećano nasilje u Srbiji?

Kroz fokusgrupe i dubinske intervjuje sa građanima pokušali smo da saznamo kako se ovi podaci mogu tumačiti. Građani sa kojima smo razgovarali davali su uglavnom dve vrste odgovora na pitanje o povećanju nasilja:

- ***Nasilje jeste povećano poslednjih godina.*** Kada kažu „poslednjih godina“, građani obično misle na period od proteklih 3-5 godina. Nasilje se u tom periodu povećalo usled pogoršanja ekonomske situacije.
- ***Bilo je i ranije nasilja, ali se sada više izveštava o tome u medijima.***

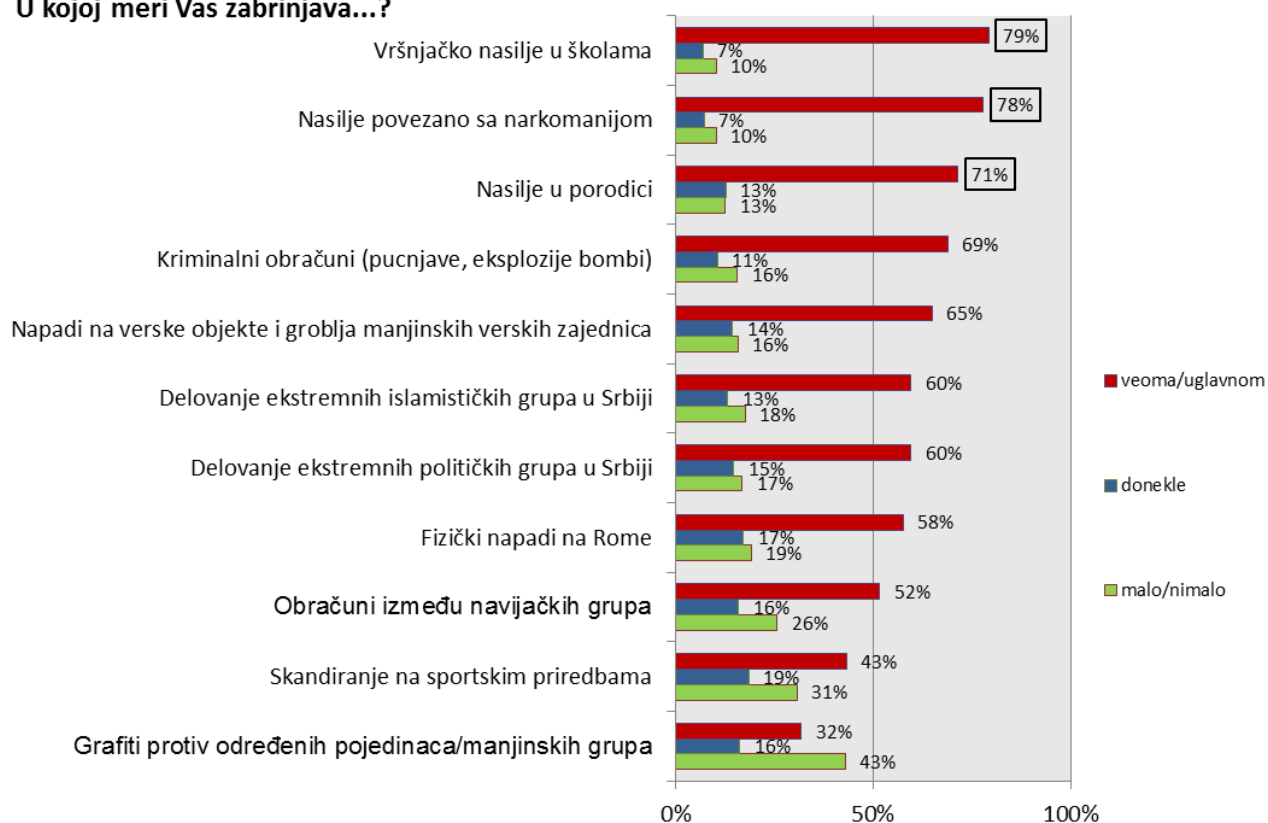
Uprkos tome što građani primećuju povećanje nasilja u Srbiji, većina se lično oseća bezbedno i ne vidi ništa što ih direktno ugrožava. Prema istraživanju javnog mnjenja, više od polovine građana (51%) smatra da svoju ličnu bezbednost duguje tome što živi normalno i poštuje zakon. Ovakav stav jasno se nametnuo i tokom razgovora sa građanima širom Srbije.

Oblici nasilja

Kako anketa, tako i grupni i dubinski intervjui pokazuju da građani prvenstveno uočavaju, i brinu zbog individualnog nasilja: **vršnjačkog nasilja u školama i kafićima, nasilja u porodici, mobinga, kao i nasilja povezanog sa narkomanijom i kriminalom**. Ono što najviše tangira ispitanike su očigledno slučajevi nasilja u kome bi oni ili njihova deca mogli da budu u ulozi žrtve: čak i kad je reč o kriminalu, građani sa kojima smo razgovarali kao primer nasilja češće navode sitna razbojništva na ulici (otimanje lančića i sl) nego kriminalne obračune – ovo važi i u Beogradu, a ne samo u manjim gradovima.

U kojoj meri Vas zabrinjava...?

1

Dubinski intervjui pružili su ispitanicima priliku da spontano navode šta podrazumevaju pod nasiljem. Zahvaljujući tome, primećujemo da postoji širok spektar pojava koje građani prepoznaju kao nasilje: osim fizičkog nasilja, tu spada verbalno nasilje, vandalizam, ali i „kada saobraćajni policajci traže mito“, politički pritisci na službenike u javnim ustanovama

¹ Napomena: u nekim od grafikona odgovori „ne znam“ su izostavljeni ukoliko je reč o relativno malim procentima.

i „sistemska nasilje“, odnosno propust državnih organa da zaštite prava građana (uključujući i socijalna i ekonomska prava).

U svim gradovima u kojima smo sprovodili fokusgrupne i dubinske intervjuje „nasilje na stadionima“ i „huligani“ navođeni su spontano kao bezbednosni problem sa kojim se Srbija ili dotična lokalna zajednica suočava. S druge strane, obračuni navijača i skandiranje protiv određenih pojedinaca ili manjinskih grupa na sportskim priredbama nalaze se u dnu liste pojava koje zabrinjavaju ispitanike. Iznad njih su se „plasirali“ primeri nasilja prema manjinskim grupama (fizički napadi na Rome, napadi na verske objekte i groblja manjinskih verskih zajednica) koje gotovo nijedan ispitanik nije spontano naveo kao problem tokom fokusgrupnih i dubinskih intervjuja.

U okviru ovog dela istraživanja interesovalo nas je i **u kojoj meri se građani osećaju ugroženo od strane pojedinih grupa ili institucija.**

Grupe/ugroženost	veoma/prilično	donekle/malo	nimalo	Prosečna ocena (od 1 do 5)
država	15%	23%	59%	1.9
separatističke grupe	12%	17%	64%	1.7
male verske zajednice (verske sekte)	9%	22%	65%	1.7
ekstremne desničarske grupe (skinhedsi, neonacisti)	7%	21%	68%	1.6
LGBT populacija	9%	14%	70%	1.6
navijačke grupe	7%	19%	70%	1.5
Romi	7%	18%	75%	1.4
policija	3%	20%	75%	1.4

Od ponuđenih grupa i institucija **građane najviše ugrožava – država** - 15% ispitanika izjavilo je da država veoma ili prilično ugrožava bezbednost njihovih porodica i njih.

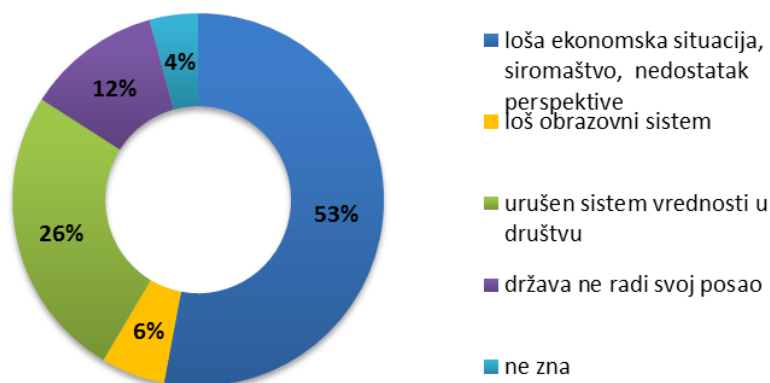
Ipak, doživljaj ugroženosti među građanima Srbije generalno je nizak: prosečna ocena koju je država dobila na skali od 1 (nimalo) do 5 (veoma) je 1,9. Slede „separatističke grupe“ i male verske zajednice sa po 1,7. Građani se u proseku osećaju jednako (malo) ugroženo od strane ekstremnih desničarskih grupa i LGBT populacije (1,6).

Ono što može da zabrinjava je da se najugroženije u Srbiji osećaju mladi: 14% ispitanika starosti 18-29 godina misli da ih Romi veoma ili prilično ugrožavaju, 17% je to reklo za policiju, 18% za LGBT populaciju, a 27% za male verske zajednice. **Čak 37% mladih misli da ih država veoma ili prilično ugrožava.**

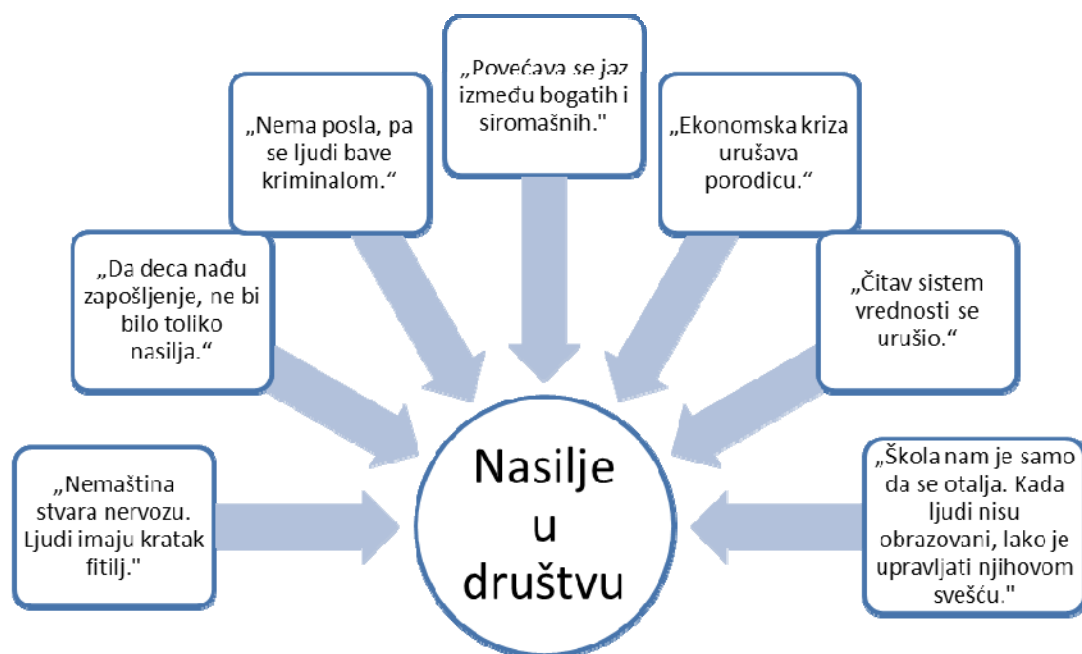
Uzroci nasilja

Prema mišljenju većine građana Srbije **uzroke nasilja trebalo bi tražiti pre svega u ekonomskoj situaciji**. Kako istraživanje javnog mnjenja pokazuje, više od polovine građana (53%) smatra da je glavni uzrok nasilja u društvu loša ekonomska situacija, siromaštvo i nedostatak perspektive. Kao značajan uzrok nasilja građani primećuju i urušen sistem vrednosti u društvu (26%).

Po Vašem mišljenju, glavni uzrok nasilja u društvu je...

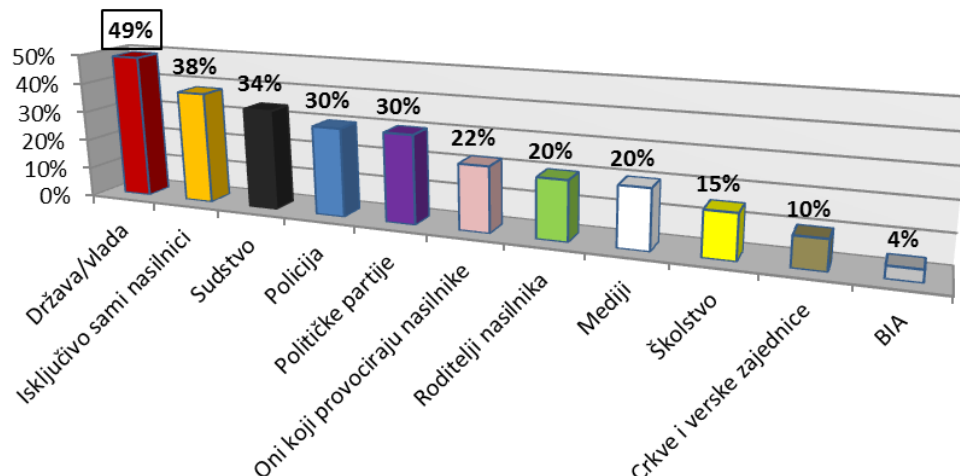
Tokom fokusgrupnih i dubinskih intervjuja izdvojile su se dve grupe odgovora na pitanje o uzrocima nasilja: dok jedni uzroke nasilja vide u lošoj ekonomskoj situaciji, drugi nasilje pripisuju „nedostatku kućnog vaspitanja“ i nedostatku obrazovanja. Mnogi ispitanici povezuju ove uzroke nasilja, ističući da su usled ekonomske krize roditelji prezauzeti pokušavajući da zarade novac, pa nemaju vremena za decu. Sa svim ovim okolnostima povezano je i urušavanje sistema vrednosti, koje se takođe navodi kao uzrok nasilja u društvu.

Zanimljivo je kako ispitanici objašnjavaju i tumače urušavanje sistema vrednosti. Neki za ovo krive ratove vođene devedesetih („*Ti večeraš i gledaš Dnevnik i gledaš kako negde u Sarajevu ili u Pakracu pucaju u čoveka i on pada, ali ti večeraš i dalje.*“) i pojavu novih idola mladih („*cela ta situacija u kojoj su pobedili loši đaci*“). Za više ispitanika (kako starijih tako i onih mlađih od trideset godina) ono se ogleda u pojavi „viška slobode“, što znači da „*svako sve sme, nema nikakvog autoriteta*“.

Ispitanike smo pitali i koga konkretno smatraju odgovornim za nasilje. Kao glavni akter pojavljuje se država, odnosno vlada (kroz dubinske i fokusgrupne intervjuje smo potvrdili da građani, po pravilu, kad kažu „država“ misle na vladu). Prilikom istraživanja javnog mnjenja skoro polovina ispitanika (49%) navela je državu/vladu kao aktera odgovornog za nasilje. Oko dve petine ispitanika (38) veruje da su za nasilje odgovorni isključivo sami nasilnici. Slede sudstvo (34%), policija i političke partije (po 30%). Potrebno je napomenuti da su ispitanici, odgovarajući na pitanje ko je odgovoran za nasilje, imali mogućnost da sa ponuđene liste izaberu do tri odgovora.

Ko je odgovoran za nasilje u društvu?

Kroz fokusgrupne i dubinske intervjuje imali smo prilike da potvrdimo i dopunimo ove nalaze. Razgovarajući sa građanima širom Srbije dobili smo dva tipična odgovora na pitanje ko je odgovoran za nasilje:

- 1) **„Država“ i „političari“:** Velika većina ispitanika pod državom podrazumeva „ministre“, odnosno vladu. Naročito među mladim ispitanicima rasprostranjen je utisak da „ministri ne mogu ništa da urade“, nego se „samo svađaju“, „jure jedni druge“ ili „prave smicalice“. To čini državu „neozbiljnom“ ili im daje osećaj da „država ne postoji“.

U krajnoj liniji, mladi ispitanici ističu da pretnja po bezbednost Srbije potiče od same države, jer ne sprovodi zakone i stoga ne može da zaštiti građane. Većina ispitanika (i mladih i starijih), misle da država ima resurse, ali „neće da se bori protiv nasilja“, pošto je „nekome u interesu da situacija ostane ovakva kakva je“. „Neko“ će uvek da sabotira sprovođenje zakona jer u suprotnom „i taj neko treba da odgovara za neke stvari.“ Mnogi veruju i da su država, odnosno političari i političke partije (koje onda postavljaju svoje ljude u državne institucije) povezani sa navijačkim i ekstremnim grupama.

Osim toga, neki mladi ispitanici smatraju da „država ne radi ništa da zaposli ljude“, pa je na taj način odgovorna za nasilje.

- 2) **Individualna odgovornost:** Drugi tipičan odgovor koji smo dobijali u svim gradovima jeste da su za nasilje odgovorne porodice iz kojih dolaze počinioci nasilja, a naročito njihovi roditelji. Ispitanici su skloni da pričajući o slučajevima nasilje kojima su

prisustvovali spontano prokomentarišu: „Ja ne znam je li ti ljudi imaju roditelje,“ ili „Pitam se šta su im roditelji radili kad su postali takvi.“ Mnogi ispitanici stariji od četrdeset godina bili su skloni da povežu nasilje sa „bahatom, nevaspitanom“ omladinom.

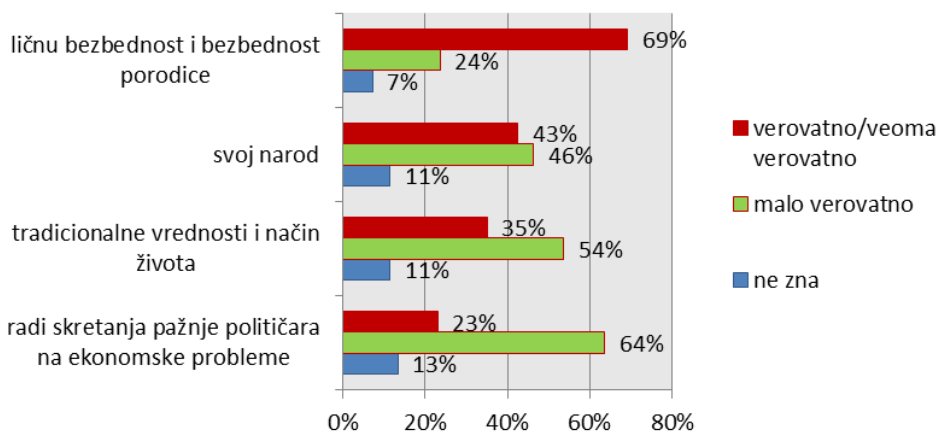
Ostali akteri koji su više puta pominjani kao odgovorni za nasilje jesu **školstvo i mediji**. Školstvo je odgovorno jer ne usmerava decu ka pravim vrednostima i ne pruža kvalitetno obrazovanje, a „kada ljudi nisu školovani, lako je upravljati njihovom svešću“. Neki ispitanici žalili su se na obrazovni program koji „potencira nacionalističke teme“. Jedan ispitanik, Bošnjak, čija ćerka sada ide u osnovnu školu, primećuje da se „oni [nasilnici koji su po etničkoj pripadnosti Srbi poput navijača Rada] kroz školu uče da mrže“.

Mediji su, prema ocenama ispitanika, odgovorni tako što izveštavajući o nasilju podstiču novo nasilje. Naime, (potencijalni) nasilnici iz medija dobijaju ideje ili čine nasilje „u inat“ upozorenjima iz medija. Neki veruju da „novine žele nasilje, jer sutra mogu da napišu pet strana o tome“. Prema mišljenju ispitanika, iako nasilje donosi medijima komercijalnu dobit, oni imaju odgovornost da se uključe u sprečavanje nasilja kroz „pozitivne tekstove ili priloge“. Jedna ispitanica veruje, na primer, da bi nasilje protiv povorke ponosa trebalo sprečavati tako što će mediji blagovremeno informisati građane „kako je to drugde u svetu“ i „da su oni ljudi kao i mi“.

Spremnost na nasilje

U ovom delu istraživanja pokušali smo da zabeležimo i izmerimo spremnost građana da iz određenih razloga pribegnu nasilju ili nasilje podrže, odnosno opravdaju. **Ako je suditi po nalazima, spremnost na nasilje i opravdanje nasilje nije široko rasprostranjena u Srbiji.**

Bio/la bih spreman/na da počinim nasilje da zaštitim...

Prema istraživanju javnog mnjenja, jedini razlog zbog koga bi većina građana Srbije bila spremna da u nekom trenutku upotrebi nasilje jeste **zaštita lične bezbednosti i bezbednosti njihovih porodica**. Ipak, **skoro četvrtina ispitanika tvrdi da ni u ovom slučaju verovatno ne bi bili spremni da pribegnu nasilju.**

Kad je reč o „zaštiti svog naroda“, više je ispitanika koji radije ne bi počinili nasilje u tu svrhu (46%), nego onih koji bi „verovatno“ ili „veoma verovatno“ to uradili (43%). Nešto više od trećine ispitanika (35%) bilo bi spremno da počinu nasilje da bi zaštili tradicionalne vrednosti i način života, dok 54% ne bi bilo. **Više građana bi počinilo nasilje radi zaštite svog naroda i tradicionalnih vrednosti nego radi skretanja pažnje političara na ekonomske probleme.** Ovaj nalaz je naročito zanimljiv ako se uzme u obzir to što se najčešći – inače spontano navođeni - odgovori na pitanja o pretnjama kako po bezbednost Srbije tako i po bezbednost vlastitog naroda (etničke grupe) odnose na ekonomske probleme, korupciju i ponašanje političara. Osim toga, i u dubinskim i fokusgrupnim intervjuima primetili smo da su građani najemotivnije govore o ekonomskim problemima, naročito nezapošljenosti, kao i korupciji i lošem radu državnih organa. Iz ovoga se nameće zaključak da **ono što najviše dotiče građane ne mora istovremeno biti i okidač za nasilje.**

Ako je suditi po odgovorima koje smo dobili u svim gradovima u kojima smo radili fokusgrupe i dubinske intervjuje **većina građana ne očekuje da će u skorije vreme dolaziti do**

masovnih demonstracija u Srbiji nalik na one u okruženju. To se potkrepljuje sledećim argumentima:

Čak i na nivou preduzeća ili branše, postoji sumnja da bi bilo šta moglo da se postigne štrajkom. Kao glavni razlozi za to navode se nedostatak solidarnosti unutar branše i između različitih branši, kao i strah ljudi od gubitka posla.

Većina građana koje smo intervjuisali bila bi, ipak, spremna da se pridruži nekom štrajku ili uličnim protestima kada bi oni započeli. Važno je napomenuti da su ispitanici u svim gradovima spontano isticali da bi se pridružili nekim protestima samo pod uslovom da su ti protesti mirni - „*Nemiri nigde nisu dobrodošli, pa ni ovde.*“

Ovakvu spremnost uočavamo i u nalazima istraživanja javnog mnjenja. Najprihvatljiviji oblik masovnog izražavanja nezadovoljstva su mirne demonstracije (78%). Polovina građana smatra zauzimanje prostorija preduzeća u toku štrajka uglavnom ili potpuno prihvatljivim, dok četvrtina građana isto misli za blokiranje saobraćaja.

Procenat građana koji bi uglavnom ili potpuno podržali neredne kao način izražavanja nezadovoljstva je izuzetno nizak. Ono što može da zabrine je da skoro petina građana ne odbacuje gađanje policajaca kamenicama prilikom demonstracija kao sasvim neprihvatljivo, 15% ispitanika bi u nekoj meri prihvatilo razbijanje izloga prodavnica, a oko desetina građana ima taj stav i prema paljenju zgrada različitih institucija i preduzeća.

Interesantno je da su među ispitanicima koji smatraju bacanje kamenica na policiju „donekle“, „uglavnom“ i „potpuno prihvatljivim“ 57% žena naspram 43% muškaraca.

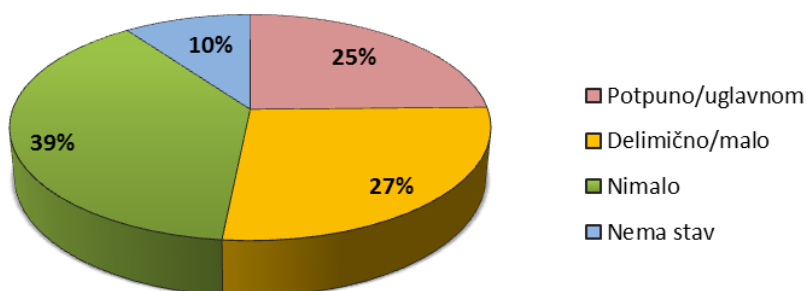
Oblici nezadovoljstva/prihvatljivost	izražavanja uglavnom/potpuno	donekle/malo	nimalo
mirne demonstracije	78%	11%	7%
radnici u štrajku zauzimaju prostorije preduzeća	50%	26%	18%
štrajkači blokiraju saobraćaj	25%	32%	39%
„Ako političari nisu u stanju da reše probleme nezaposlenosti i siromaštva, narod treba da krene ‚motkama‘ na njih.“	24%	32%	35%
upadi i paljenje zgrada banaka i korporacija	4%	9%	84%
demonstranti bacaju kamenice na policiju	4%	14%	80%
razbijanje izloga prodavnica	4%	11%	83%
upadi i paljenje zgrada ambasada	4%	8%	86%
upadi i paljenje zgrada državnih institucija (Skupštine, Vlade itd)	3%	9%	86%
upadi i paljenje zgrada medijskih kuća	3%	10%	84%

Iako se skoro četvrtina ispitanika uglavnom ili potpuno slaže sa tvrdnjom „Ako političari nisu u stanju da reše probleme nezaposlenosti i siromaštva, narod treba da krene ‚motkama‘ na njih,“ primećujemo da se to ne odražava na prihvatljivost konkretnih oblika nasilja. Čak 84% ispitanika koji se slažu sa ovom tvrdnjom odbacuju u potpunosti upade i paljenje zgrada državnih institucija kao način izražavanja nezadovoljstva.

Postoji, međutim, korelacija između doživljaja ugroženosti od strane države i stavova o prihvatljivosti nasilja, tako da je **veća verovatnoća da navedene oblike nasilja prihvatljivim smatraju ispitanici koji osećaju da ih država ugrožava nego oni koji to ne osećaju**. Takođe, 34% ispitanika koji smatraju da policija uvek ili često koristi prekomernu silu smatra bacanje kamenica na policajce prilikom demonstracija bar u nekoj meri prihvatljivim, naspram 13% onih koji misle da policija prekomernu silu koristi retko ili je ne koristi nikad.

Interesovalo nas je da li, osim eksplicitnog prihvatanja i opravdavanja nasilja, među građanima postoji prećutna podrška ili makar razumevanje prema nasilnicima. Istraživanje pokazuje da većina građana generalno nema razumevanja prema nasilnicima.

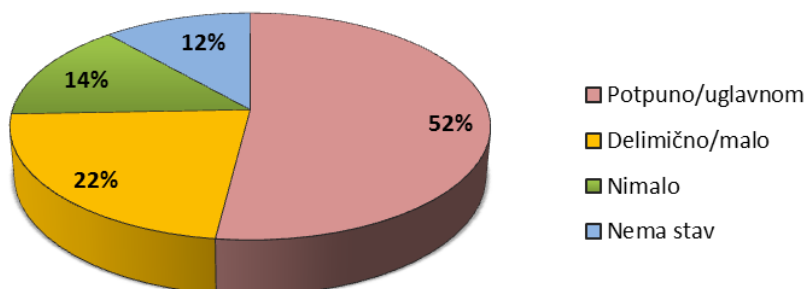
Osuđujem nasilje na sportskim priredbama, ali imam razumevanja za razloge zbog kojih neko to čini.

Istraživanje javnog mnjenja pokazuje da četvrtina građana Srbije ima potpuno ili uglavnom razumevanja za razloge zbog kojih neko čini nasilje na sportskim priredbama, dok približno dve petine nema nimalo razumevanja. **Najmanje razumevanja za tu vrstu nasilja imaju mladi**, među kojima je manje od petine (19%) reklo da se potpuno ili delimično slaže sa ovom tvrdnjom, dok se u drugim starosnim grupama taj procenat kreće između 25 i 30.

S obzirom na kontraverze koje u javnosti poslednjih godina izaziva organizacija i zabrane parada ponosa, prilikom istraživanja javnog mnjenja smo pitali građane u kojoj meri se slažu sa tvrdnjom da organizatori Parade svesno provociraju nasilje.

Organizatori Parade ponosa svesno provociraju nasilje.

Sudeći prema dobijenim odgovorima, **preko polovine građana Srbije veruje da organizatori Parade ponosa svesno izazivaju nasilje**. Sa ovom tvrdnjom se najviše slažu ispitanici sa mesečnim primanjima ispod 10.000 dinara po članu porodice, kao i oni kojima je nacionalna pripadnost „veoma važna“. Manje slaganje se beleži među ispitanicima sa višom školom ili fakultetom i onima koji su na prethodnim izborima glasali za „Preokret“.

Stav da organizatori Parade ponosa svesno provociraju nasilje u korelaciji je sa stavom da bi zapošljavanje homoseksualaca u policiji ugrozilo bezbednost ispitanika. Nema korelacije, međutim, između osećaja ugroženosti od strane LGBT populacije i izraženosti stava da organizatori parade svesno provociraju nasilje. Štaviše, **68% onih koji se uglavnom ili potpuno slažu sa tvrdnjom da organizatori Parade svesno provociraju nasilje kažu da ih LGBT populacija nimalo ne ugrožava**. To nas navodi na zaključak da netrpeljivost prema LGBT populaciji nije jedini uzrok što šira populacija sa nepoverenjem gleda na organizovanje parade ponosa, što u krajnjoj liniji daje legitimitet njenoj zabrani.

Ovakav zaključak nameće se i prilikom fokusgrupnih i dubinskih intervju sa građanima. S jedne strane, neki ispitanici su otvoreno ispoljili predrasude prema LGBT osobama, pa i pohvalili MUP što zabranom održavanja Parade pokušava da „zaštiti tradicionalne vrednosti“. S druge strane, mnogi ispitanici su naglasili da „nemaju ništa protiv homoseksualaca“, a neki (u Beogradu) i da imaju poznanike i prijatelje homoseksualne orijentacije. Često su isti ispitanici skloni da podržavaju LGBT prava i brinu za bezbednost ove grupe („njihova bezbednost je ugrožena, zato što postoje maloumnici“), i istovremeno napominju da parada ponosa predstavlja „provociranje naroda“. Sudeći po odgovorima koje smo zabeležili u različitim gradovima, prošlogodišnje i ovogodišnje obrazloženje Ministarstva unutrašnjih poslova da je zabrana parade neophodna radi sprečavanja velikog nasilja dobro je prihvaćeno među građanima.

Reakcija na nasilje

U poslednjem delu istraživanja bavili smo se kako individualnim reakcijama na nasilje, tako i stavovima građana o merama za smanjenje nasilje u društvu. Za početak, interesovalo nas je u kojoj meri među građanima Srbije postoji spremnost za tolerisanje nasilja, a u kojoj spremnost da se protiv nasilja nešto učini.

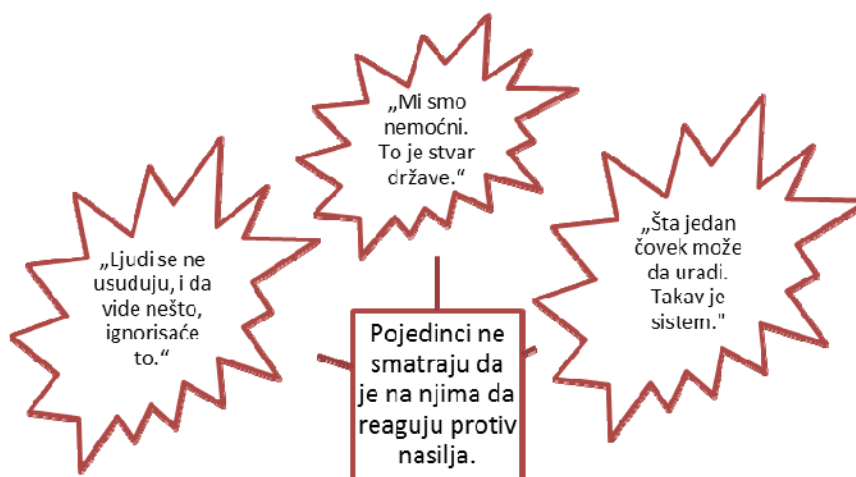
Evo šta smo izmerili tokom istraživanja javnog mnjenja.

Tvrdnja/stepen slaganja	Potpuno/uglavnom	Delimično/malo	Nimalo	Nema stav
Nasilje je deo našeg svakodnevnog života i tu ništa ne možemo da menjamo.	10%	27%	57%	6%
Kad bi većina odlučnije reagovala protiv nasilja nad pripadnicima manjinskih grupa, ređe bi dolazilo do takvog nasilja.	57%	23%	9%	12%
Gledam svoja posla - nije na meni da prijavljujem nasilje ako je drugi žrtva.	21%	34%	39%	6%
Zainteresovan/a sam da učestvujem u akcijama protiv nasilja u društvu (na primer, šetnjama protiv nasilja).	36%	29%	23%	11%

Sudeći prema ovim nalazima, više od polovine građana (57%) se nimalo ne slaže s tim da je „nasilje deo našeg svakodnevnog života i tu ništa ne možemo da menjamo“. Isti postotak je uglavnom ili potpuno uveren da bi odlučnija reakcija većine omogućila smanjenje nasilja nad pripadnicima manjinskih grupa. Kad uzmemo u obzir prethodne podatke koji pokazuju primećivanje povećanja nasilja, kao i zabrinutost zbog različitih oblika nasilja, ovi nalazi bi značili da **većina građana Srbije veruje da je i potrebno i moguće preduzeti nešto protiv nasilja u društvu.**

Kada dođe do lične reakcije protiv nasilja, građani su neodlučniji. Otprilike svaki peti ispitanik uglavnom ili potpuno je uveren da bi trebalo da „gleda svoja posla“ i da nije na njemu da prijavljuje nasilje ako je neko drugi žrtva, a nešto manje od 40% ispitanika potpuno

odbacuje ovakav stav. Tek nešto više od trećine ispitanika je uglavnom ili potpuno zainteresovano da učestvuje u akcijama protiv nasilja u društvu. **To znači da mnogi građani u načelu podržavaju borbu protiv nasilja, ali nisu spremni da se lično uključe.** Ovakav utisak nameće se i iz fokusgrupnih i dubinskih intervjua.

Tokom dubinskih intervjua razgovarali smo sa građanima o tome kako bi reagovali kad bi prisustvovali sceni nasilja. Neki od njih su imali takve situacije, pa smo ih pitali kako su reagovali. Naši ispitanici generalno su podeljeni: dok bi jedni zvali policiju, drugi bi „elegantno prošli pored“. Navedeno je **više razloga za neprijavlivanje nasilja: strah za ličnu bezbednost, loše iskustvo sa policijom, a u slučaju nasilja u porodici pojavljuje se i uverenje da je to „privatna stvar.“**

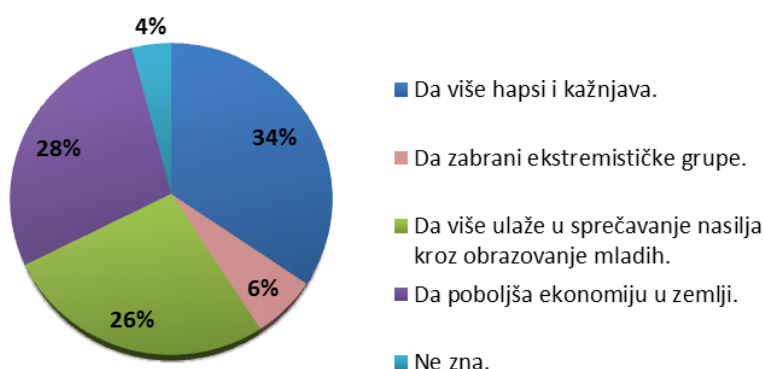
Takođe smo pitali građane kako bi reagovali kada bi njima neko pretio. U ovom slučaju, gotovo svi ispitanici naveli su da bi se obratili policiji, a samo je jedan sugerisao da bi možda uzeo stvari u svoje ruke. Neki ispitanici prvo bi razgovarali sa „bliskim ljudima“, ali bi na kraju „najverovatnije“ zvali policiju.

Važno je napomenuti da su mnogi ispitanici, uprkos tome što nemaju poverenja u policiju i smatraju je korumpiranom i neefikasnom, spontano izjavili da bi u slučaju da im neko preti ili da prisustvuju sceni nasilja potražili pomoć upravo od policije. Samo jedna ispitanica nam je rekla da se ne bi obratila policiji ukoliko bi joj neko pretio, jer je „policija korumpirana“. **Kad ispitanici, međutim, nisu direktno ugroženi, loše iskustvo sa policijom donekle umanjuje spremnost da se nasilje prijavi.** Jedan ispitanik nam je, na primer, rekao da uvek kada vidi nasilje zove policiju, ali da policajci sporo reaguju, dok drugi tvrdi da ne bi prijavio nasilje,

pošto je već jednom „video kako dvojica mladića tuku jednog, i policajac je stajao prekoputa, i nije ništa preduzeo“.

Budući da građani očigledno očekuju da se protiv nasilja, pre svih, bori „država“, zanimljivo je videti i koje mere bi ona, prema njihovom mišljenju, trebalo da preduzme radi smanjenja nasilja u društvu.

Šta je najvažnija mera koju bi država trebalo da preduzme da bi smanjila nasilje u društvu?

Kao što vidimo sa grafikona, građani su podeljeni prema tome da li su više za sankcije ili za mere prevencije nasilja. Oko jedne trećine ispitanika anketiranih tokom našeg istraživanja javnog mnjenja smatra da bi država, pre svega, trebalo da više hapsi i kažnjava. S druge strane, 28% smatra da bi se nasilje smanjilo poboljšanjem ekonomije u zemlji, a otprilike svaki četvrti ispitanik (26%) tvrdi da je najvažnije ulagati u obrazovanje mladih. Ispitanicima je u upitniku bio ponuđen i odgovor da država ne bi trebalo ništa da preduzme, jer borba protiv nasilja nije „stvar države“, ali se za ovaj odgovor opredelio zanemarljiv postotak ispitanika (manje od 1%).

Nasilje iz ugla navijača

Tokom istraživanja imali smo prilike da intervjuišemo sadašnje i bivše pripadnike navijačkih grupa, i to kroz jedan fokusgrupni intervju u Beogradu i dva individualna intervju u Centralnoj Srbiji. Razgovori sa ovim momcima omogućili su nam uvid u to kako razmišljaju pripadnici grupa sklonih nasilju.

Da li je nasilje problem?

Navijači ne smatraju da je nasilje po sebi loše. Tuče između navijača su u redu, a „*ako neko neće da se bije, neka ide na Istok i Zapad*“. Tuče nisu samo način da se razračuna sa navijačima protivničkog kluba, već i da se među navijačima istog raspodele mesta na tribinama ili „rešavaju neke situacije“.

Neki ispitanici kažu da „*vole taj osećaj*“ koje im daju tuče, da im je to „zanimljivo“, dok drugi naglašavaju da „*kad se nađeš u situacijama, ljudski je da reaguješ*“, odnosno „*kad je čovek tamo, onda masa ponese, i sve*“. Jedan ispitanik ističe da mora da se brani kada ga prilikom odlaska na gostovanje napadnu navijači domaćeg kluba, ali i da je normalno što ga oni napadaju: „*Ipak si ti na njihovoj teritoriji.*“

Primećujemo, međutim, da navijači sa kojima smo razgovarali imaju određeni „**kod ponašanja**“, prema kome je nepoželjno nasilje prema slabijima i prema drugim gledaocima na utakmicama (koji nisu deo navijačkih grupa). Huligani koji napadaju slabije su po njihovom mišljenju kukavice, pa i „nisu huligani“: „Takav će da pobegne na Autokomandi.“

Odnos prema manjinskim grupama

Kod o nenapadanju slabijih donekle „pada“ kad je reč o homoseksualcima. Ispitanici daju različite odgovore na pitanje kako se odnose prema ovoj grupi. Odgovori variraju od bezuslovne spremnosti na nasilje („*Zato što meni nije normalno da sutra imam dete, šetam s detetom, vidimo dva pedera i dete me pita 'tata šta je ovo'.*“) i priznanja jednog ispitanika da maltretira homoseksualce u svom kraju („*Samo malo se iskali i eto.*“), preko „nezainteresovanosti“ („*Dok mene direktno ne ugrožavaju na neki način, apsolutno me ne zanimaju.*“), do odbijanja da se primenjuje nasilje prema onima koji ne mogu da se brane („*Meni u toj nekoj fazi kad sam bio najluđi nije bilo zanimljivo da maltretiram pedera, jer ne može da se suprotstavi.*“).

Ispitanici u Beogradu pokazuju ukorenjene predrasude, pa i mržnju i prema nekim drugim manjinama u Srbiji. Za Rome kažu da su „uglavnom svi lopovi“ i da „imaju veću potrebu za otimanjem, često i za maltretiranjem“ u odnosu na ne-Rome. Uprkos predrasudama nijedan

od ispitanika ne pominje maltretiranje Roma kao nešto što je do sada preduzimao. Većina ispitanika takođe pokazuje mržnju prema Albancima. Glavno objašnjenje za to je da Albanci „gledaju kako da naude Srbiji“.

Politika i nasilje

Svi ispitanici su bili saglasni da navijačke grupe nisu povezane sa ekstremno desničarskim grupama. Neki ispitanici su „bili prisutni“ tokom nereda nakon mitinga „Kosovo je Srbija“, kao i nakon hapšenja R. Karadžića, ali su podeljeni kad je reč o incidentima do kojih je tom prilikom dolazilo: neki su ih osudili ili se ogradili od njih („*Spali Amerikance, nosi motorole, nosi patike, to je meni smešno.*“), dok je jedan ispitanik opravdao paljenje američke ambasade time što su „*Amerikanci lobirali za nezavisnost Kosova*“.

Neki od navijača sa kojima smo razgovarali bili su izričito protiv mešanja ljubavi prema klubu i učešća u neredima. Jedan ispitanik prokomentarisao je da poziv navijačkim grupama da se uključuju u nered predstavlja „*podvođenje mase*“.

Ispitanici uglavnom nisu želeli da govore o povezanosti navijačkih grupa i političkih stranaka, za koju su ostali ispitanici („obični građani“) uvereni da postoji, ili su je negirali. Samo jedan ispitanik, sada već bivši navijač, rekao nam je da navijačke grupe jesu povezane sa politikom: „*Političarima su navijači potrebni da im drže leđa, a neki navijači od toga žive.*“